

1. Obiekt 610/591/13
BRAMA FORTECZNA Z WARTOWNIĄ RDZENIA TWIERDZY PRZEMYSŁ -
SANOCKA DOLNA

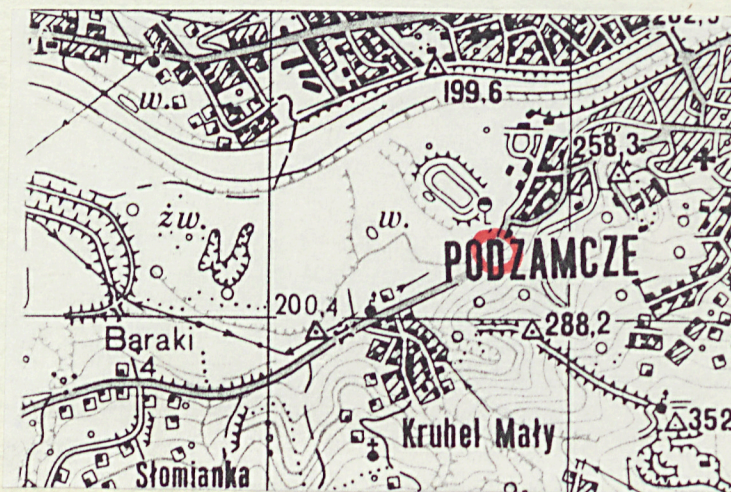
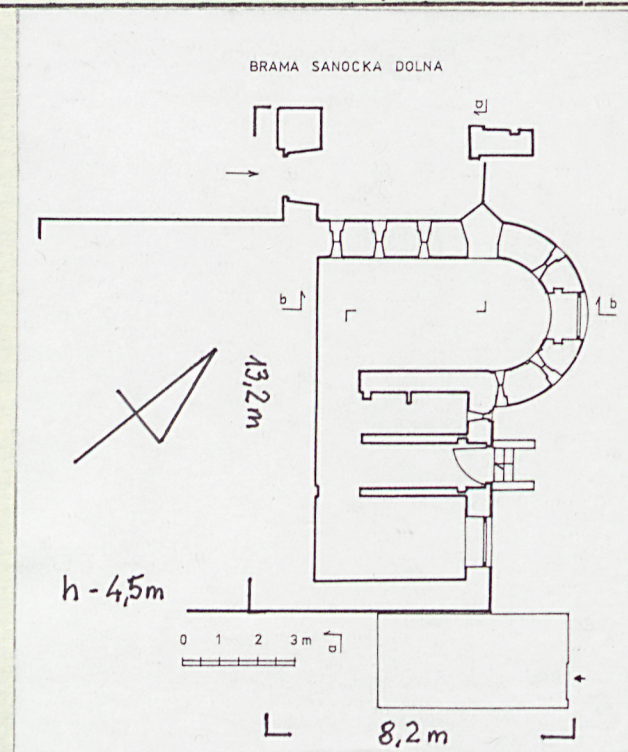
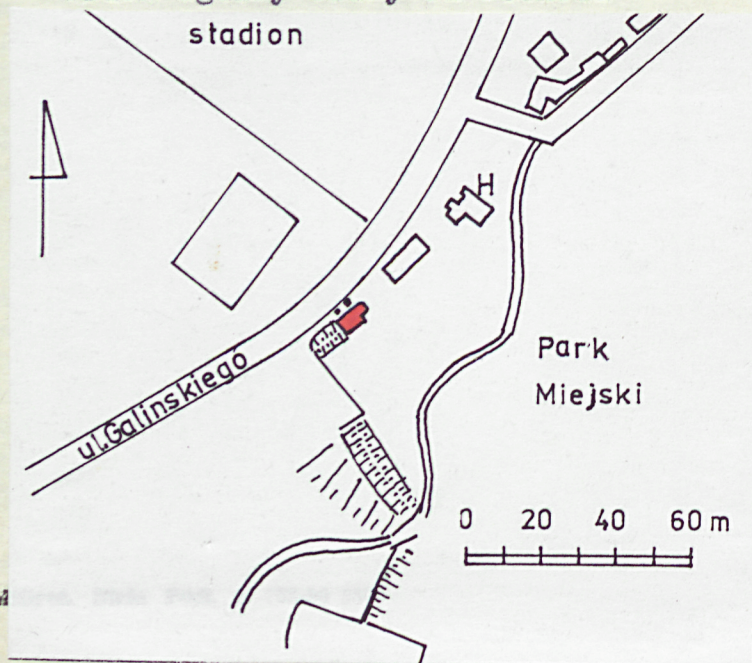
2. Czas powstania
ok. 1880 r.

3. Miejscowość
P R Z E M Y Ś Ł

17. Zdjęcia, rzuty, przekroje, sytuacja, orientacja

Widok ogólny bramy od wschodu
stadion

4. Adres
ul. Sanocka
nr hipoteczny [redacted]

5. Przynależność administracyjna
województwo przemyskie
gmina miejska Przemyśl

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna 1. VI. 1975 r.
województwo rzeszowskie
powiat Przemyśl

8. Właściciel i jego adres
Gmina Miejska Przemyśl

9. Użytkownik i jego adres
Muzeum Narodowe Ziemi
Przemyskiej w Przemyślu
Pl. T. Czackiego 3

10. Rejestr zabytków
Nr A-250 data 14.08.1987

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu.

Budowę nowoczesnych umocnień Przemyśla rozpoczęli Austriacy w 1 poł. XIX w. Sporządzone wówczas plany i ekspertyzy określają możliwości i zasięg ufortyfikowania miasta. Prace objęły głównie przedpola od strony wschodniej. Zapoczątkowano też budowę ciągłej linii wałów wyznaczających szeroki obwód głównej linii obrony, wysuniętej znacznie na zewnątrz w stosunku do średniowiecznych i XVI wiecznych fortyfikacji miejskich. Ten zespół umocnień stanowił wg obowiązującej wówczas teorii Rogniata - tzw obóz warowny. Ten główny obwód tworzył rdzeń /noyau/ oparty o linię wzgórz dominujących nad miastem od strony północnej, zachodniej i południowej, wzmocniony był szanćcami wysuniętymi przed linię wałów. Około 1856 r. miał już pełny narys, odpowiadający dzisiaj zachowanemu. Po 1870 r. następuje budowa półstałej twierdzy pierścieniowej, a w latach 1877-85 stałej twierdzy. W tym okresie, ok. roku 1880 przejścia w linii wałów otrzymują formę murowanych bram, flankowanych najczęściej szanćcami. Rozwój techniki wojskowej wymusza ciągłe modernizacje dzieł obronnych, co następuje w latach 1885-1904 i 1911-1914 i obejmuje także niektóre obiekty rdzenia jak: Bramę Sanocką Dolną, na Zniesieniu, na Lipowicy. Po zakończeniu działań I wojny światowej fortyfikacje tracą swoją funkcję. Część murowanych i ziemnych elementów zostaje rozebrana i zniwelowana. W latach 60-tych Brama Sanocka Dolna została przekazana w użytkowanie przemyskiemu Muzeum Okręgowemu w celu urządzenia stałej ekspozycji związanej z Twierdzą Przemyśl i działaniami I wojny światowej.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze wyrośnięcie instalacje)

- Sytuacja - Brama Sanocka Dolna położona jest w prawobrzeżnej części Przemyśla, na terenie dzielnicy Podzamcze, na terenie płaskim u podnóża północnego stoku Zniesienia, w linii obwałowań rdzenia, przy ulicy Sanockiej.
- Materiał - Brama i budynek wartowni zbudowane są z cegły maszynowej o wymiarach: 6-7 x 14-14,5 x 29-30 cm wiązanej zaprawą wapienną. Stropy płaskie z szyn stalowych i betonu fortecznego, posadzki betonowe, sponson z płyt stalowych, stalowe wkładki pancerne w strzelnicach. Drzwi wejściowe drewniane obite blachą. W oknach-strzelnicach współczesna stolarka /okna dwuskrzydłowe/ i kraty z prętów żelaznych. Schody prowadzące do wejścia betonowe.
- Rzut - Budynek wartowni założony na rzucie prostokąta o osi dłuższej po linii E - W, z półkolistym narożnym ryzalitem w części północnej, skierowanym ku miastu. Od strony drogi zachowane dwa filary podwójnej bramy i furtki dla pieszych: wschodni - wolnostojący na rzucie rozczłonkowanego prostokąta, zachodni - kwadratowy, przewiązany ze ścianą budynku wartowni. W przedłużeniu ściany północnej budynku biegnący ku zachodowi mur oporowy nasypu ziemnego o skośnie opadającej koronie z ozdobną metalową kratą a balustradą na końcu. Do ściany południowej dostawiony prostokątny współczesny budynek parterowy mieszczący pomieszczenie administracyjne i sanitariaty.
- Bryła - zwarta, jednokondygnacyjna, bez podpiwniczenia przekryta płaskim dachem utworzonym przez nasyp ziemny izolujący właściwy strop. Wyodrębniają się z niej jedynie filary bramy i sponson, a także bezstylowy, pudełkowaty obiekt od strony południowej.
- Elewacje - Elewacje budynku nie tynkowane z widocznym wątkiem główkowym, osadzone na niewysokim betonowym cokole. Wschodnia - trzyosiowa, niesymetryczna z otworem wejściowym w osi środkowej, do którego prowadzą trzy betonowe schodki ograniczone niskimi murkami parapetowymi. Lewy otwór okienny prostokątny zamknięty łukiem odcinkowym z wystającym parapetem i nadokiennikiem opracowanymi w cegle. W osi pomiędzy drzwiami a ryzalitem niewielki otwór - pionowy prostokąt pełniący funkcję szczeliny obserwacyjnej. Elewacja północna czteroosiowa. Skrajna oś wschodnia to stalowy sponson dwubożny z małymi drzwiczkami w płycie wschodniej, zwieńczony grzebieniem stalowych, zaostzonych kolców z zadziórami. Z naroża sponsonu odchodzą - mocowane na zawiasach - stalowe drzwi furtki dla pieszych, opatrzone owalnym wizjerem zamykanym klapą, grzebieniem kolców i dwiema zasuwami. Pozostałe trzy osie tworzą pionowe strzelnice z wkładkami pancernymi z parapetem i nadokiennikiem. Elewacja ryzalitu czteroosiowa, niesymetryczna. Na jego osi podłużnej okno-strzelnica analogiczne do lewego w elewacji frontowej. W pozostałych osiach pionowe strzelnice. c.d. na wkładce nr 1.

<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 88 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ok. 37 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>Brama forteczna</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>Nie użytkowana</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Pod koniec lat 60-tych w związku z przejęciem obiektu przez Muzeum Okręgowe w Przemyśle dokonano bieżącego remontu. Dobudowano wówczas niewielki parterowy budynek od strony południowej mieszczący pomieszczenie administracyjne i sanitariaty.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan zachowania konstrukcji i architektury budynku jest dobry. Zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz widoczne ślady zawilgocenia.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Wymiana instalacji elektrycznej, wprowadzenie stałego ogrzewania, osuszenie budynku, uporządkowanie otoczenia, urządzenie stałej ekspozycji.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

J. Bogdanowski - Twierdza Przemyśl, w: Teka Konserwatorska
Polska Południowo-Wschodnia.
Rzeszów 1991

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsca przechowania, sygnatury)

25. Opracował

tekst Krzysztof Szuwarowski, X.1996 r.

Imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki Krzysztof Szuwarowski, X.1996 r.

Imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. Krzysztof Szuwarowski, X.1996 r.

Imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowania negatywów Woj.Oddz. PSOZ w Przemyślu

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1 wkładka - plany, zdjęcia

1. Miejscowość

P R Z E M Y S Ł

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

BRAMA FORTECZNA
SANOCKA DOLNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

c.d. opisu /13/,

Posiadają ceglane parapety, wkładki pancerne i nadokienniki. Elewacja południowa częściowo przesłonięta nowym budynkiem, nieotynkowana, bez otworów. Cały obiekt obiega prosty betonowy gzyms wieńczący tworzący okap.

Wnętrze - Układ wnętrza jednotraktowy, amfiladowy z ciągiem czterech pomieszczeń o różnej wielkości, komunikujących się przez niewydzielony korytarz biegnący wzdłuż zachodniej, tylnej ściany budynku. Z izby w ryzalicie przejście, po dwóch stopniach w dół, do sponsonu.

Wyposażenie - poza elementami pancernymi nie zachowało się.

Instalacje - budynek posiada wentylację grawitacyjną i elektryczną instalację

Północna ściana bramy z filarami

Mur oporowy i furtka

Strzelnica w ścianie półn.

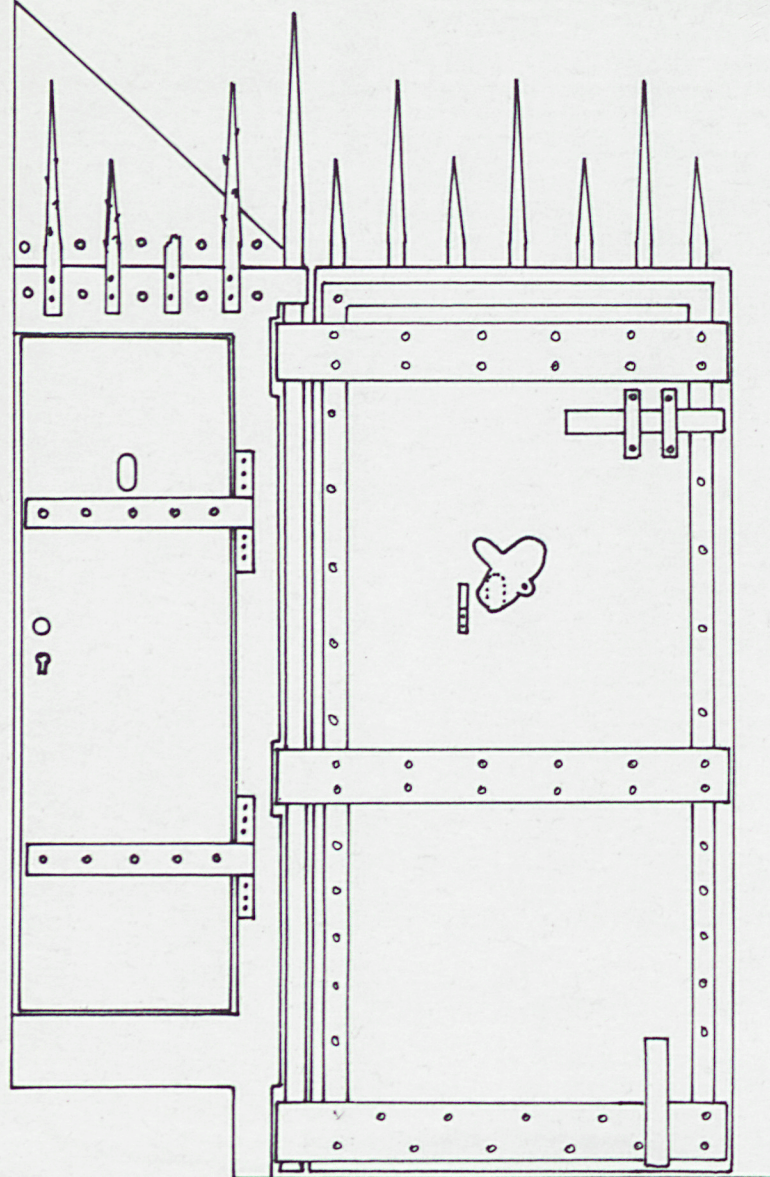
Wzór ODZ 1978 r.

Wkładkę założył: Krzysztof Szuwarowski, X. 1996 r. *Dur*
(tmie nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: W/O PSOZ w Przemyśle

LZGraf Biała Podl. z. 759 90 5000

SPONSON BRAMY SANOCKIEJ DOLNEJ

0 20 40 60cm

Wschodnia ściana sponsonu ze
stalową furtką

Sponson z furtką - widok
od zachodu